

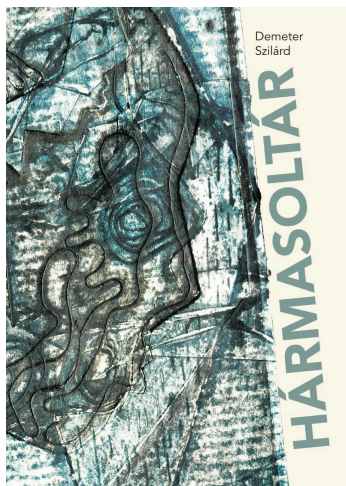
Juhász Kristóf

Háromlépcsős beavatási káosz

Nagyon furcsa könyv DEMETER SZILÁRD *Hármasoltára*. Különös, nehéz, egyszerre ismerős és idegen, taszító és magába szippantó olvasmány, történet vagy történetfüzér, ami van is, meg nincs is. Elsőre mindenesetre csak egymásra lapátolt, rémálomszerű képeket lehet érzékelni: rejtői vagy tersánszkys nevű figurák, mint Egyszemjankó, Kistarisznya, Csürkeláb, Dzsesszpalibá, Kagur, Félszemű Dzsó, Pufarin meg Orrbelefütyty mindenféle, első látásra bizarr dolgot csinálnak, feldarabolják az apjukat, medvéket ütnek agyon, átkozódnak, bosszút állnak, isznak és közösülnek, de úgy isznak és úgy közösülnek, mint akik egyáltalán nem tudják magukat jól érezni, ha érti az olvasó, mire gondolok. És ezek a dolgok, vagyis a leírás és az esetek maguk nemcsak úgy magukban furcsák, hanem azért is, mert összességükben valami rettenetes szocioregény ígéretét hordozzák. Nyomorra predestinált, testi és lelki éhségre kárhozott, szenvedő és egymást gyötrő páriákkal. Hideg, nyomasztó, távolságtartó hiperreált. Mégsem ezt kapjuk, Istennek legyen hála.

Hisz Demeter Szilárd elbeszélői, sőt mesélői attitűdje roppant távol áll ettől. Mert – ahogy a felsorolt beszélő nevek némelyike is utal rá – itt bizony meséről van szó. A divatos stílus kategóriákat élvezettel osztogatók nyilván a mágikus realizmus terminust is elropogtatnák fogaik között a kötet ilyen mondatain rágódva:

„(...) még hogy úrfi, dehogy, nevetgél, én isten vagyok, önkéntelenül szaladt ki a száján, oldalról sandított az öreg

borostás arcába, miként fogadja a közlést, úgy, bólogatott az olyan természetességgel, mintha lépten-nyomon istenek-be botlana, és milyen isten, kérdezte, Orrbelefütty meghök-kent. Ezen még sohasem gondolkodott, mit tudja ő, milyen isten, ez az emberek dolga, hát... isten, rántott egyet a vállán (...) és poklod van, emelt kérdőn a fején, poklom, riadt meg a kisfiú, hát, poklom, az nincs.”

A kötet első elbeszéléséből, a *Kéket kékért* címűből idéztünk. Egyébként pár lappal később megtudjuk, mi a pokol, majd a beszélgetés egyik szereplőjét megeszik a disznók, a másik pedig megfojtja magát egy kézirattal. Nos, ha Márquez mester oeuvre-je mágikus realizmus, akkor ez minimum feketemágikus, és nemcsak az obskúrus események miatt, hanem mert konkrétan a *Kéket kékért* egy átok-, illetve bosszútörténet, mégpedig egy végtelen bosszúé (a Szemet szemért... kezdetű mózesi parancsolat végződik így: kéket kékért). Székelyföld egy eldugott szegletében, valahol a Hargita lábánál vagyunk, nem sokkal a rendszerváltás előtt – a forradalom konkrétan szerepel benne, de csak úgy messziről, az Isten háta mögül, a reakciók és a következmények viszont közeli és élesek.

Az elbeszélés módja (majdnem) végig ez a posztmodern, monológyszerűen összefolytatott tagolatlanság, amely mintha Hrabballal jött volna anno divatba, és valamiért mindenki agyba-főbe használja. De mivel Demeter Szilárd groteszk látomásokat szö balladává, illik a forma a tartalomhoz, és elég sok a meglepetés, fordulat és furcsaság ahhoz, hogy hagyjuk magunk sodortatni a szöveggel. A kötet három elbeszélés, három beavatási stáció: a *Kéket kékért* a gyermekkor, a *Lüdercnyomás* az ifjúkor, míg a *Tempetőfi naplója* már a felnőttkor borzalmas kalandjait (vagy kalandos borzalmait) láttatja, utóbbi kettőn olykor nevetgélni is lehet – ami teljesen érvényes, hiszen az álmok, mítoszok és legendák gyermekkorunk általában senkinek nem vicces, de még csak nem is nevetséges vagy mulatságos. A kamaszkor és a felnőttkor annál inkább. Íme, a gyönyörű, éjfekete és politikailag

bizsergetően inkorrekt humor, a hét szabad művészetek bemutatása a *Tempetőfi naplójából*:

„Többen hivatkoznak El Pacol – mások szerint El Patcol – spanyol tudós esetére, aki azon munkálkodott, hogy keresztelje az embert a gyíkfélékkel, ekképp visszánövelhetővé téve a levágott kezet legalább. Miután ördögi praktikák üzésével vádolták meg, forró ólmot öntöttek fülébe, torkába, és kiszúrták a szemét, áttért a klónozás titkának megfejtésére. Ő lett Bosch modellje. (...) Az Irodalomművészet mindaz, ami írva vagyon, mindaz, ami elhallgatva lett légyen, és mindaz, ami a bűdös életükben eszükbe nem jutott az irodalomművészeknek, viszont bekattan az irodalomélvezőknek. Ez a tétel csak azzal a megszorítással igaz, hogy csak azt tekinthetjük Irodalomművészetnek, amit balról jobbra olvasunk (az arabusok jelenleg csak rafiazsák-graffitivel és csokispapír díszítésével foglalkoznak, de még a beszédet is mintha visszafele művelnék, ilyen levegőkapkodó népet, mondjuk, nem csoda, annyi homokvihár után; a pöttöm sárga ugrabugrákat pedig egy kattintással át lehet állítani angolra; a cirill betűket többen is olvassák az elmúlt lelkes felvilágosítóinak köszönhetően; a görög szimbólumokat középiskolás stúdiumainkból összeszedhetjük, a négerek dolgoznak). Két nagyobb csoportja ismert az irodalomművészeteknek: amelyik kiér a lap széléig, és amelyik nem.”

De akad itt még bőven csajozás, zenekarosdi, gyermekvállalás (vagy annak megelőzése, illetve egyéb variációk), és természetesen az a sajátos, olykor könyörtelen, olykor simogató melankólia, amit Erdélyben a levegővel együtt lélegzünk be, és amit még az is megérez, aki csak turistáskodni megy oda. Demeter Szilárd félig fiktív Erdélyének annyiban van köze az általam – és talán többek által – ismert Erdélyhez, hogy mindkettő a végletes és hajmeresztő abszurdítások tere, mindkettőben olcsó az ember-

élet, könnyen csúszik az ital, könnyen jön a szerelem, de gyorsan lendül az ököl, és gyorsan dolgozik a bicska is. Közhelyek? Azok, de kellemesen ismerős közös nevezők is.

Hogy aztán a kötet három lépcsőjéből lesz-e beavatás, vagy nem lesz, vagyis lesz-e ebből releváns olvasói élmény, azon múlik: hajlandók vagyunk-e a szerző szabályai szerint játszani. Már ha rájövünk, mik a szabályok – nem könnyű, lévén Demeter Szilárd igen becsületesen öntörvényű, vagyis kaotikus szerző, aki csak a saját szabályainak engedelmeskedik, amiket persze nem vagy csak rejtetten köt az olvasó orrára.

De mi is van az olvasó orrára kötve? Minden literátus ember örök dilemmája, mennyire játsszon nyílt kártyákkal, mennyire legyen önéletrajzi, vallomásos, vagy ha úgy tetszik: mennyire legyen azonossá a szöveg szerzőjeként a szöveg beszélőjével. A posztmodern irodalmi kánon szerint ilyen azonosság lehetetlen, de aki ismeri, teszem azt, François Villon vagy Petőfi Sándor életművét (hogy csak a legismertebbekhez nyúljak), pontosan érzi, hogy a posztmodern irodalmi kánon igazából azt sem érti, amit kérdez. Fogalmam sincs, miért köti Demeter Szilárd a kötet fülszövegében az olvasó orrára, hogy: *„Életem első két évtizedének élményanyagából táplálkozik ez a könyv. Nem leltár, és nem is számvetés. Csupán egy félfordulat hátra, mint amikor a vállad fölött lesed a szemed sarkából, hogy van-e emberi mozgás mögötted. Ha van, akkor mehetsz előre. Nem vagy egyedül.”* Hiszen minden becsületes literátus ember valami ilyesmit gondol műveiről. És minden becsületes olvasó is valami ilyesmit vár el. Miért fontos a szerzőnek, hogy evidenciát közöljön a fülszövegben?

Talán nem is fontos. Talán nincs is üzenetértéke a dolognak, talán csak afféle „mindent megfontoltam, mindent meggondoltam” attitűd ez a szerző részéről, amolyan kötetszéli palackposta: aki kapja, marja, aki nem kapja, nem marja, aki nem marja, az meg bekaphatja – a vulgáris játékot a szavakkal kivételesen nem érzem stílusidegennek a szóban forgó kötet kapcsán.

Mégis arra buzdítom az olvasót: ne törődjön a fülszöveggel. Ne törődjön Erdéllyel, sőt, ne törődjön szerzőnkkel, Demeter

Szilárddal se. A kellemesen vaskos, jó fogású kötetet úgyis úgy illik olvasni, hogy félretesszük a szépen prezentált külső borítót, fülszövegetül-mindenestül. Ne is lássuk. Ez a könyv kaland. Borzasztó, fájdalmas, szánalmas, megalázó, röhögtető, és olykor, talán egy kicsit, talán csak bekezdések, mit bekezdések, egyes mondatok, szavak vagy betűk erejéig dicsőséges kaland is. Adrian Mole újabb kín szenvedései Transzilvániában, vérben és szeszben, és egyéb, itt meg nem nevezhető nedvekben.

Kíváncsi és bátor olvasóknak ajánlom, elsősorban olyanoknak, akik elmúltak már harmincévesek. A fiatalabbaknak csak azért nem, mert még a végén nem lenne kedvük megöregedni.

A kötetindító *Kéket kékért* elbeszélés végén találjuk egyébként a világ egyik legdöbbenetesebben és legborzalmasabban leggyönyörűbb zárómondatát: *„Imára kulcsolt kézzel ült nagypapa és unokája, mosolyogva nézték egymást az imbolygó gyertyafényben, és várták, hogy valahol meghaljon egy nő.”* Az ilyen és ehhez hasonló brutális szépségek miatt igazából meggondolom magam, és mindenkinek ajánlom ezt a könyvet. És nem azért, mert vitathatatlan és korszakalkotó és világmegváltó és világbéke, hanem azért, mert néha (gyakran, sőt tulajdonképpen mindig) igazságot beszél. Akkor is, ha randán, mint a bűn. Vagy tán annál inkább.

Demeter Szilárd: *Hármasoltár*. Kárpát-medencei Tehetséggondozó Nonprofit Kft., 2018.